

- Selevko, G. K. (2004.). Kompetentnosti i ih klassifikacija [Competencies and their classification]. *Narodnoe obrazovanie*, 4, 138-145 [in Russian].
- Solomakha, S. O. (2013). *Rozvytok pedahohichnoi maisternosti vykladachiv muzychnoho mystetstva ta svitovoi khudozhnoi kultury [Development of pedagogical skills of teachers of music art and world art culture]*. Kirovohrad: Imeks-LTD [in Ukrainian].
- Sorochan, T. M., & Skrypnyk, M. I. (Ed.). (2016). *Tekhnolohii profesiinoho rozvytku pedahohiv [Technologies of professional development of teachers]*. Kyiv: DVNZ "Unit menedzh. osvity" [in Ukrainian].
- Sysoieva, S. O. (2011). *Interaktyvni tekhnolohii navchannia doroslykh [Interactive technologies of adult learning]*. Kyiv: EKMO [in Ukrainian].
- Turkot, T. I. (2011). *Pedahohika vyshchoi shkoly [Pedagogy of high school]*. Kherson [in Ukrainian].
- Vovk, M. P., Filipchuk, N. O., Hryshchenko, Yu. V., Solomakha, S. O., & Sultanova L. Yu. (2019). *Tekhnolohii navchannia doroslykh v umovakh formalnoi i neformalnoi osvity [Technologies of adult learning in formal and non-formal education]: prakt. posib.* Kyiv [in Ukrainian].

Одержано 05.06.2020 р.

УДК 7.01.111.852:140.8:371.124:7
DOI: 10.33989/2226-4051.2020.21.218107

Світлана Соломаха, м. Київ
ORCID: 0000-0002-8737-9740

МИСТЕЦЬКО-ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНЯ У МАГІСТЕРСЬКІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

У статті виявляється специфіка організації магістерської підготовки викладачів мистецьких дисциплін у системі вищої педагогічної освіти. Формування професійної компетентності викладачів мистецьких дисциплін вимагає введення в навчальний процес підготовки магістрів інноваційних освітніх технологій, зокрема мистецько-педагогічної майстерні як комплексу дидактично обґрунтованих форм, методів і прийомів розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін, у рамках якої педагогічна інтерпретація твору мистецтва здійснюється для того, щоб виявити його смисл – авторську концепцію художнього образу.

Ключові слова: мистецька освіта; заклади вищої педагогічної освіти; магістерська підготовка; майбутні викладачі мистецьких дисциплін; педагогічна технологія; педагогічна майстерня.

Постановка проблеми. Система вищої освіти України зазнала значних змін, що пов'язані з процесами глобалізації, євроінтеграції та інформатизації суспільства. Підписання Болонської угоди зумовило впровадження в систему вищої освіти України ступеневої підготовки фахівців – від бакалавра до доктора наук, що вимагає забезпечення наступності в підготовці фахівців. Згідно із Законом України «Про вищу освіту» (ст. 5) «здобуття вищої освіти на кожному рівні вищої освіти передбачає успішне виконання особою відповідної освітньої або наукової програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти: 1) молодший бакалавр; 2) бакалавр; 3) магістр; 4) доктор філософії / доктор мистецтва; 5) доктор наук. Зокрема, *магістр* – це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми. Ступінь магістра здобувається за освітньо-професійною або за освітньо-науковою програмою» (Закон України «Про вищу освіту»).

Особливого значення сьогодні набуває створення якісно нової системи організації фахової підготовки в магістратурі. У професійно-педагогічній підготовці магістрів поєднується загальна психолого-педагогічна підготовка зі специфічно-фаховою на основі компетентнісного та особистісного підходів з урахуванням індивідуальних якостей тих, хто навчається, – рівня знань, сформованості вмінь і навичок, інтересів і нахилів.

У мистецькій освіті магістерський рівень вищої освіти передбачає оволодіння методологією мистецької та мистецько-педагогічної діяльності, здійснення самостійного творчого мистецького проєкту, здобуття практичних навичок продукування нових ідей та розв'язання теоретичних і практичних проблем у творчій мистецькій сфері. Орієнтація на інноваційні тенденції оновлення національної вищої мистецької освіти зумовлює необхідність суттєвих змін її змістової, структурної і процесуальної складників, детермінує модернізацію традиційної системи навчання, потребує розробки та впровадження мистецько-педагогічних методів і технологій, орієнтованих на творчість і

новаторство, що забезпечуватимуть майбутнім викладачам мистецьких дисциплін високий рівень професійної й особистісної самореалізації та сприятимуть становленню індивідуального стилю педагогічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняному педагогічному дискурсі наявним є спектр досліджень, у яких розглядається проблема ступеневої підготовки фахівців педагогічної освіти, зокрема на магістерському рівні С. Вітвицька (2003), Н. Манчинська (2013), С. Сисоєва (2014), О. Цюняк (2016). Обґрунтовано педагогічні умови впровадження у підготовку магістрів інноваційних технологій розвитку професійної майстерності майбутніх викладачів мистецьких дисциплін: А. Козир (2008), Т. Бодрова (2011), К. Завалко (2013), І. Мужикова (2014). Водночас у вітчизняній педагогіці відсутні цілісні дослідження проблеми впровадження у навчальний процес підготовки магістрів інноваційних технологій розвитку художньо-естетичного світогляду майбутніх викладачів мистецьких дисциплін, зокрема засобами мистецько-педагогічної майстерні як комплексу дидактично обґрунтованих форм, методів і прийомів організації педагогічної дії викладача.

Мета статті полягає в розкритті специфіки технології педагогічної майстерні як комплексу дидактично обґрунтованих форм, методів і прийомів розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін у процесі магістерської підготовки в контексті реалізації завдань формування мистецької компетентності.

Методи дослідження. У процесі дослідження та підготовки статті використовувались такі методи: бібліографічний аналіз, порівняння та узагальнення для виявлення особливостей магістерської підготовки майбутніх викладачів мистецьких дисциплін; теоретичне обґрунтування і практичне розроблення інноваційної технології мистецько-педагогічної майстерні; обґрунтування педагогічних умов її функціонування в системі магістерської підготовки в закладах вищої педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Навчальний процес у закладі вищої освіти є складником цілісного освітнього процесу, якому притаманні інноваційні ознаки. Це, насамперед, зміни

цілей змісту навчання та його результатів шляхом створення, поширення, використання нових нестандартних форм, методів і прийомів для вирішення педагогічних завдань, а також переорієнтації спільної діяльності педагога і тих, хто навчається, на діалогічний спосіб міжособистісних взаємин.

У такому контексті організація підготовки майбутніх викладачів у системі вищої педагогічної освіти в умовах магістратури висуває особливі вимоги до формування їхньої професійної майстерності. Метою навчання майбутніх викладачів мистецьких дисциплін у магістратурі є поглиблення професійних компетентностей – загальних і фахових. До загальних компетентностей відноситься світоглядна компетентність, що передбачає розвиток ціннісних орієнтацій особистості викладача на гуманістичній основі. До фахових компетентностей у контексті нашого дослідження належить художньо-естетична компетентність, що виявляється у сформованості художньо-естетичних, мистецтвознавчих, культурологічних знань, здатності аналізувати, оцінювати, інтерпретувати культурні процеси та мистецькі явища, аргументувати власні художні судження і позиції, що є підґрунтям для розвитку художньо-естетичного світогляду майбутніх викладачів мистецьких дисциплін.

Фундаментальною позицією мистецької освіти є єдність процесів формування духовної культури особистості, переходу від засвоєння інформації до розвитку світоглядної позиції людини засобами мистецтва, оскільки критерієм успішності фахової діяльності вчителів мистецьких дисциплін є здатність сприймати, перетворювати, зберігати та використовувати художню інформацію, закарбовану в мистецьких творах з метою навчання та виховання учнівської молоді. Художньо-естетичний світогляд не тільки становить предметне, гностичне підґрунтя професійної діяльності викладачів мистецьких дисциплін, але й визначає її аксіологічну та методологічну спрямованість.

Одним із шляхів реалізації поставлених завдань є впровадження у процес магістерської підготовки майбутніх викладачів мистецьких дисциплін педагогічних практикумів відповідно до конкретних потреб їхньої майбутньої практичної

діяльності, у ході яких відпрацьовуються специфічні питання професійної підготовки фахівців.

Педагогічний практикум (від гр. *praktikos* – діяльнісний) – технологія, призначена для оволодіння студентами знаннями і практичними навичками, необхідними в їхній професійній діяльності; формування загальної культури особистості; вирішення педагогічних завдань, конструювання різних форм навчання, моделювання педагогічних ситуацій, прогнозування освітнього процесу; проєктування психолого-педагогічної взаємодії – дискусії, педагогічної гри, тренінгу, педагогічної майстерні, майстер-класу, навчального кейсу тощо. Педагогічний практикум є системою спеціально підібраних методик, що сприяє накопиченню знань, допомагає оволодінню прикладними вміннями і навичками в певній галузі педагогічної освіти (Вовк та ін., 2019, с. 56).

Однією з форм діяльності в рамках практикуму є *педагогічна майстерня* – форма навчання дорослих, яка створює умови для сходження кожного учасника до нового знання та нового досвіду шляхом самостійного або колективного відкриття в будь-якій сфері знань, включаючи самопізнання. Із наявних педагогічних методів роботи майстерня наближається до дослідницьких і проблемних методів навчання. У майстерні побудова знань може бути представлена так: творчий процес → творчий продукт → усвідомлення його закономірностей → співвіднесення отриманого з досягненнями культури → корекція своєї діяльності → новий продукт і т. ін. Педагогічна майстерня є формою творчої співпраці, в основі якої – творча взаємодія учасників майстерні.

У педагогічній майстерні постійно діють два типи рефлексії: авторефлексія, тобто усвідомлення власних думок, почуттів, учинків (я усвідомлюю, що я думаю про щось), і рефлексія як відображення того, про що думає інша людина (або група людей). Однак рефлексивна діяльність обох типів протікає для кожного учасника майстерні своєрідно (не синхронно, індивідуально). Треба говорити про безперервний рефлексивний процес, що супроводжує всі види діяльності («роблю – усвідомлюю, відчуваю, вдумуюся, що зі мною...»), і про спеціальні етапи,

відповідно названі проміжною й заключною рефлексією в майстерні (Мухіна, 2014).

Завданнями діяльності мистецько-педагогічної майстерні в процесі підготовки майбутніх викладачів мистецьких дисциплін є розвиток у них художньо-естетичного світогляду, формування художньо-естетичного сприйняття та розуміння творів мистецтва; набуття викладачами досвіду художньо-естетичної інтерпретації; розкриття естетичного потенціалу мистецтва в розвитку особистості; створення педагогічних умов для вдосконалення творчих умінь і навичок педагогічного керівництва процесом художньо-естетичного виконання, інтерпретації і творення в галузі мистецтва.

Зміст мистецько-педагогічної майстерні передбачає неперервну зміну інтерактивних форм (проблемні лекції, лекції-діалоги, лекції-візуалізації, семінари-дискусії, практичні заняття у вигляді тренінгів, майстер-класів тощо); специфічних методів (рефлексії, емоційної і художньої драматургії, художньо-педагогічної інтерпретації, фасилітованої дискусії, художньої проблематизації, стимулювання художнього навчання; метод цілеспрямованої активізації художньої діяльності); виконання студентами системи творчо-евристичних і художньо-інтерпретаційних завдань, розробку мистецько-педагогічних проєктів тощо.

Головним методом художнього пізнання в мистецько-педагогічній майстерні визначено художньо-педагогічну інтерпретацію творів мистецтва – інтегративний метод, що передбачає тлумачення тексту з позиції педагога, який створює умови для самовираження кожного з реципієнтів, допомагає їм долати психологічні та смислові бар'єри, а також пояснює художнє явище не тільки в естетичному контексті, а й з позицій розуміння значущості закарбованих у мистецькому творі загальнолюдських цінностей, культурних досягнень, норм моралі та їх місця в розвитку особистості.

Вищевказані методи, спрямовані на активізацію мотиваційної, інтелектуальної, емоційної сфер людини, дозволяють особистості самовизначитися у світі культури та мистецтва, вдоскона-

лити себе як суб'єкта культури та сприяють розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін.

Розвиток художньо-естетичного світогляду в процесі творчої діяльності в мистецько-педагогічній майстерні ґрунтується на засадах діалогічності (полілогічності) побудови педагогічного процесу, що дозволить залучити всіх учасників до пошуку смислу художніх творів на засадах співтворчості, співробітництва. На відміну від диспуту, суперечки, саме діалог (полілог) учасників майстерні є необхідною умовою особистісного засвоєння мистецьких знань, формування вмінь і світоглядних уявлень. Діалог створює сприятливу атмосферу осягнення будь-якого явища з різних позицій, які потім поєднуються в загальну художньо-естетичну картину світу. Під час сприйняття художніх творів у діалогічному спілкуванні студенти стають співучасниками процесу становлення художнього образу, інтерпретуючи, декодуєючи художню інформацію, що дозволяє їм глибше зрозуміти природу мистецтва, його генезис, специфіку, онтологічне, гносеологічне й аксіологічне підґрунтя, художньо-естетичні цінності, особливості образності, емоційної виразності у їхній єдності та цілісності.

Викладач-майстер виконує роль фасилітатора, який допомагає студентам у процесі сприймання, аналізу, інтерпретації творів мистецтва. Відсутність критичних зауважень до будь-якого учасника створюють умови комфортності, розкнутості, внутрішньої свободи, реалізуючи принципи «педагогіки успіху». Аналізуючи та інтерпретуючи музичний твір, викладач неодмінно вносить у свої висловлювання деякі додаткові художні елементи, об'єктивуючи свій духовний потенціал. Це дозволяє розцінювати художньо-педагогічну інтерпретацію творів мистецтва як художній акт, засіб творчої самореалізації викладачів, у якому поєднуються елементи мистецтвознавчого, слухацького, виконавського та художньо-педагогічного тлумачення твору.

Наприклад, на практичних заняттях магістранти знайомляться з типами художнього світовідчуття (за О. Лосєвим) за принципом оформленості естетичного досвіду – *суто музичне і образне*; а також за принципом особистісної актуальності в естетичному переживанні: *епічне, ліричне, драматичне, трагічне*

(Лосев, 1995, с. 471). В ході виконання творчих завдань вони визначали типи художнього світовідчуття пропонованих або обраних самостійно художніх творів: суто музичне і образне; епічне, драматичне, ліричне, трагічне тощо; визначали світовідчуття митця й порівнювали із світовідчуттям, вираженим у мистецькому творі або інших творах автора; інтегрували різні види мистецтва за принципами оформленості естетичного досвіду та особистісної актуальності в естетичному переживанні. Наведемо приклади виконання творчих завдань магістрантами (групи майбутніх викладачів музичного мистецтва).

Завдання 1. Схарактеризуйте тип художнього світовідчуття за принципом оформленості естетичного досвіду та за принципом особистісної актуальності в естетичному переживанні прелюдій К. Дебюссі «Сніг танцює», «Дівчина з волоссям кольору льону», «Вітрила». Доберіть за означеним світовідчуттям твори інших видів мистецтва.

Магістрантка Олена М.: «Прелюдії К. Дебюссі «Сніг танцює», «Дівчина з волоссям кольору льону» мають програмний зміст, тому належать до змішаного типу світовідчуття за принципом оформлення естетичного досвіду – чисто музичне й образне. Образи прелюдії «Сніг танцює» схожі на пейзаж, типовий для імпресіоністів. Водночас художній смисл цієї прелюдії не зводиться до ілюстративності, музика якої є не лише замальовкою зимової природи. Скорботна, застигла мелодія, підкреслена остинатним ритмом, паузами, передає відчуття скутості, самотності й пустоти. Форма прелюдії – тричастинна. Сумна мелодія народжується ніби з повної тиші, наростає, досягає кульмінації в середині третьої частини і поступово завмирає. Крижане царство... Безмежний сум... Тиша... За принципом особистісної актуальності в естетичному переживанні у прелюдії «Сніг танцює» відбувається гра епічного і ліричного світовідчуття. За світовідчуттям до цього твору близькими є художні твори І. Марчука «Яблуко на снігу», Дж. Бретта «Льодовик», І. Айвазовського «Льодові гори в Антарктиді», К. Фридриха «Зимовий пейзаж» тощо».

Магістрант Олег Л.: «У прелюдії К. Дебюссі «Вітрила» весь гармонійний контекст пронизує цілотонний лад, поєднаний із

«легкістю» верхнього і середнього реєстрів, вишуканою, чарівною ритмікою й приглушеною динамікою, що створює ефект «повітряності», відірваності від земного, реального. Це ліричне світовідчуття, адже саме ліричний образ не має матеріальної конкретності, він є майже незримим, як чиста музика. Близькими за світовідчуттям до цього твору є картини П. Сіньяка «Море», «Порт Сен-Тропе», К. Моне «Вітрильні яхти в Аржантейє», «Враження. Схід сонця», Т. Томпсона «Вітрильники», І. Айвазовського «Італійський пейзаж» тощо».

Магістрантка Галина П.: «Прелюдія К. Дебюссі «Дівчина з волоссям кольору льону» має образне, ліричне світовідчуття. В ній панує почуття світлої мрійливості, споглядальності, емоційної поривчастості. Мелодія плине спокійно, ніби з тиші починає звучати пасторальний ніжний наспів, що супроводжується м'якими акордами. Фактура твору нагадує прозору акварель, у якій утілено ідеал вічної жіночності й тріпотливої краси. До цього твору близький за світовідчуттям вірш Ш. Бодлера «Півсвіту у волоссі», а також Поля Верлена «Nevermore», де описується ніжне почуття до юної дівчини, образ якої нагадує жіночій образ прелюдії. Також за відчуттям витонченої грації і жіночності близькими до образу прелюдії є художні образи скульптур Е. Фальконе «Флора», Ж.-А. Гудона «Весна», картини імпресіоністів К. Моне «Дама з парасолькою», О. Ренуара «Юна дівчина, яка розчісує волосся», сучасних авторів Р. Джонсона «Дівчина в садку», В. Бауера «Вродлива дівчина на березі бурхливого моря» тощо».

Висновки. Отже, у ході практичної діяльності майстерні в умовах магістратури відбувається постійне чергування несвідомої діяльності викладачів мистецьких дисциплін – діалогічного сприйняття твору мистецтва, та її наступного усвідомлення – художньо-педагогічної інтерпретації художнього образу, адекватної оцінки художньої цінності твору, відповідності його виконання та інтерпретації авторському задуму. Це зближує навчальний процес із процесом дійсного наукового та художнього відкриття, що створює умови для формування художньо-естетичного світогляду майбутніх викладачів мистецьких дисциплін. Важливим у роботі майстерні є не тільки набуті художні знання та інтерпретаторські вміння, але й сам процес

пошуку художньої істини та створення творчого продукту в самостійно змодельованому педагогічному просторі. При цьому найважливішою якістю процесу стають діалогічна стратегія спілкування, співробітництво та співтворчість.

Перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів розглянутої проблеми. До подальшого напряму дослідження слід віднести розробку ефективних тренінгових технологій формування професійних знань, умінь і навичок майбутніх викладачів мистецьких дисциплін в умовах магістратури.

Список використаної літератури

- Вовк, М. П., Сотська, Г. І., Філіпчук, Н. О., Грищенко, Ю. В., Соломаха, С. О., Султанова, Л. Ю. & Гомеля, Н. С. (2019). *Технології професійного розвитку педагогів в умовах формальної і неформальної освіти*. Київ: Талком.
- Закон України «Про вищу освіту» (2014). Стаття 5. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
- Мухіна, І. (2014). *Що таке педагогічна майстерня?* Взято з <http://osvita.ua/school/method/1908/>
- Лосев, А. Ф., Тахо-Годи, А. А., & Маханьков, И. И. (Ред.). (1995). *Форма – Стиль – Выражение*. Москва: Мысль.

Svitlana Solomakha

ARTISTIC-PEDAGOGICAL WORKSHOP IN MASTER'S TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF ARTISTIC DISCIPLINES

The article reveals the specifics of the organization of master's training of teachers of art disciplines in the system of higher pedagogical education. The author focuses on the pedagogical potential of the influence of art on the individual, as a powerful ideological tool for the formation of cultural identity in general and the spiritual culture of teachers of art disciplines, in particular. Through the influence on the senses, art performs cognitive, aesthetic, hedonistic functions, which allow implementing a comprehensive approach to the development of artistic vision as a necessary component of teacher training and their spiritual growth.

The formation of the artistic and aesthetic worldview of teachers of art disciplines requires the introduction into the educational process of innovative artistic and pedagogical technologies, including art and pedagogical workshop as a set of didactically reasonable forms, methods, and techniques of the artistic and aesthetic worldview of teachers of art disciplines. Art is carried out to reveal its meaning - the author's concept of an artistic image.

Art creates an imaginary reality, which turns into a personal artistic and aesthetic world of man. It helps him to identify new ways to develop their own spiritual culture. Thus, the main principled position of art education is the formation of the unity of the spiritual culture of the individual, and the transition from artistic information to the formation through the art of the aesthetic attitude of man to the world.

Keywords: art education; institutions of higher pedagogical education; master's training; future teachers of art disciplines; pedagogical technology; pedagogical workshop.

References

- Losev, A. F., Taho-Godi, A. A., & Mahankov, I. I. (Eds.). (1995). *Forma – Stil – Vyrazhenie [Form – Style – Expression]*. Moscow: Mysl [in Russian].
- Mukhina, I. (2014). *Shcho take pedahohichna maisternia? [What is a pedagogical workshop?]* Retrieved from <http://osvita.ua/school/method/1908/> [in Ukrainian]
- Vovk, M. P., Sotska, H. I., Filipchuk, N. O., Hryshchenko, Yu. V., Solomakha, S. O., Sultanova, L. Yu. & Homelia, N. S. (2019). *Tekhnolohii profesiinoho rozvytku pedahohiv v umovakh formalnoi i neformalnoi osvity [Technologies of professional development of teachers in the conditions of formal and non-formal education]*. Kyiv: Talkom [in Ukrainian].
- Zakon Pro vyshchu osvitu [Law on Higher Education]*. (2014). Stattia 5. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].

Одержано 06.04.2020 р.

УДК 378.011.3-051:73/76]:746.3
DOI: 10.33989/2226-4051.2020.21.218109

Тетяна Саєнко, м. Полтава
ORCID: 0000-0002-2397-0902

ДЕКОРУВАННЯ СУЧАСНОГО ОДЯГУ ТРАДИЦІЙНОЮ ВИШИВКОЮ ХРЕСТИКОМ: МИСТЕЦЬКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Статтю присвячено вдосконаленню професійної підготовки фахівців мистецьких спеціальностей, зокрема вчителя образотворчого мистецтва, на матеріалі української народної вишивки. Розглянуто різні способи декорування традиційного та сучасного одягу. Виділено як актуальний спосіб декорування сучасного одягу традиційну народну вишивку хрестиком. Доведено, що декорування сучасного одягу традиційною вишивкою є важливою складовою матеріально-духовного буття українського народу, відбиває історію нації й має посісти важливе місце в освітньому просторі майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Обґрунтовано методiku вивчення техніки вишивки «хрестик» та використання її в декоруванні сучасного одягу майбутніми вчителями образотворчого мистецтва, яка передбачає такі етапи: інформаційно-пізнавальний, практичний, творчий, оцінний. Запропоновано змістовий модуль «Вишивка “хрестиком” та її застосування в декоруванні одягу».